

Bağışlanan Malzemenin İsabetliliği Tartışmalı İlaç Yardımları

Richard Laing, uluslararası ilaç trafiğini yakın takipte tutan uzmanlardan yalnızca biri. Ancak o, Kolombiya'dan yola çıkan kokain teslimatının peşinde değil. Afrikaya antibiyotik gönderenleri izliyor. Boston Üniversitesi'nde, Uluslararası Halk Sağlığı Kürsüsü'nde profesör olan Laing, pek çok diğer meslektaşının da yaptığı gibi, ilaç firmalarının, gereksinim içindeki ülkelere ne türden ilaçlar gönderdiklerini denetliyor. Bu trafik çoğu zaman uygun olmayan, hatta tehlikeli ilaçlar içerebiliyor. Laing, bu işte büyük paralar döndüğünden bahsediyor. "Meblağlar, yüzmilyonlarca Amerikan doları mertebesinde..."

Bazı bağışlar büyük ve yamsal gereksinimleri karşılıyor olsa da, yılda en az bir kez, bağışlarla ilgili bir skandal manşetlere çıkıyor. Amerikan Sağlık Kuruluşu FDA ve Dünya Sağlık Örgütü WHO tarafından onaylanmamış olan, Eli Lilly firmasının ürünü bir tür antibiyotik 1994'te yardım paketleriyle Ruanda'ya gönderilmiş ve kullanılmış. 1993'te, yine bağış yoluyla sağlanan ve aslında veterinerlik amaçlı hazırlanmış olan hapları kullanan 11 Litvanya'lı kadın geçici olarak kör olmuş. Çünkü, Janssen Pharmaceutica'ya ait ilaçların üzerinde etiket yoktu ve doktorlar başka bir hapi kullandıklarını zannediyorlardı. 1990'da, Sudan savaş felaketi ve açlık içinde kıvranırlarken, yapılan ilaç yardımları, lens solüsyonları, iştah arttırıcılar, son kullanma tarihi geçmiş antibiyotikler ve yüksek kolesterolle karşı ürünler içeriyordu.

Anlatılardaki son sahne ise eski Yugoslavya'da 1997'de sergilenmiş. Aralık ayında bölgeye giden Patrick Berckman, merkezi Brüksel'de olan Avrupa Sağlık ve Kalkınma Örgütü için bir araştırma yapmış. New England Journal of Medicine'da yayımlanan sonuç makalesine bakılırsa, 1992-1996 arasında buraya yapılan ilaç yar-

dımları, II. Dünya savaşından kalma tıbbi malzeme ve bölgede rastlanmayan bir hastalığa karşı ilaçlar içeriyormuş. 1996'nın ortalarına kadar bölgeye yağın ilaç yardımı, hiç bir kullanım değeri olmayan 17 000 metreküp atık olarak birikmiş. Bu rakam, yapılan yardımın % 50-60'ına denk geliyor.

Tüm bu yararsız bağışlar niye? Bazı şirketler, ilaç bağışlarını, depolarını dolduran gereksiz veya son kullanma tarihi yaklaşmış ilaçlardan kurtulmak için iyi bir fırsat olarak görüyor. Berckman'ın hesaplarına göre, ilaç firmaları 1997'de yaptıkları bağışlarla imha masraflarından kurtularak 25.5 milyon

Hogerzeil, yönergenin birden fazla temel amaç içerdiğini açıklıyor. Birincisi, yardımlar, belli bir ilaç için yapılan belli bir talep üzerine olmalı. Ayrıca, çifte standarda son verilmeli. Bir ilacı kendi ülkenizde satamıyorsanız (söz gelimi son kullanma tarihi geçtiğinden) başka ülkelerdeki insanlara da vermemelisiniz. Son olarak, yardımı yapanlar, hedef ülkeyle iletişim kurmaya yöneltiliyorlar. İlaçların içeriği ve kullanımı hakkında bilgi verilmesi öneriliyor. Kutularda, etiket ve prospektüs bulunmalı, ve bunlar hedef ülkedeki sağlık görevlilerinin okuyabilecekleri bir dilde yazılmalı.

Bu yönergeyi eleştirenler de var. Şirketlerin yardımı durdurabileceklerini öne sürüyorlar. Yine de bazı şirketler, bu yönergeyi tümüyle sağlayan yardım programları geliştirmişler bile. Örneğin, Johnson & Johnson'un "Yardım İçin Özel Üretim" programında, belli bir gereksinime yanıt verecek ilaçlar özel olarak üretilip bağışlanıyor. Benzer programlar Merck & Co. ve Smith Kline Beecham firmaları da başlatmış. Bu gibi girişimler, iyi bir halkla ilişkiler görünümünü kazandırdığı gibi, uluslararası ilaç piyasasında varlık göstermeye de yarıyor. WHO yönergesi ve firmaların kendi programlarının skandallara son verip vermeyeceği ileride belli olacak.

WHO'nun kafa yorduğu bir sorun daha var. Depolarda bekleyen tonlarca gereksiz bağışlanmış ilacın ne yapılacağı sorunu... Zaten bir felaket içinde olan bu ülkeler, ilaç atıklarını imha edebilecek tesislere sahip olmaktan çok uzaklar. Yüksek miktarda ilaç atıkları zararlı atık niteliği taşıyor. Yakmak için yüksek sıcaklıkta çalışan özel firmalar gerekiyor. Gömmek içinse çokça beton... Yokluk içinde olan bu ülkelerde, var olan çimento ev yapmaya bile zor yetiyor.

Amerikan doları kâr elde etmişler. Üstelik, bu "insani yardımlar" sayesinde vergiden düştükleri miktar bu hesaba dahil değil.

Bu skandallara son vermeyi hedefleyen Dünya Sağlık Örgütü WHO, gereksinim gösterenler ve bağışsever firmalar için bir talimatname hazırlamayı kararlaştırmış. Belli başlı 8 yardım örgütüyle masaya oturan WHO, Mayıs 1996'da "İlaç Yardımı Yönergesi"ni hazırlamış. WHO'nun Yaşamsal İlaçlar için Eylem Programı'ndan Hans Hogerzeil, bu yönergenin ana fikrini şöyle açıklıyor: "İsabetli bir yardımın ne olduğunun tanımlamak ve bu konuda hassasiyeti geliştirmek istiyoruz. Amacımız, herhangi bir ilacın hiç ilaç bulunmamasından daha iyi olduğu kanısını değiştirmek."

S. Nemecek, "Not What the Doers Ordered" Scientific American, Nisan 1998
Çeviri Özgür Kurtuluş

